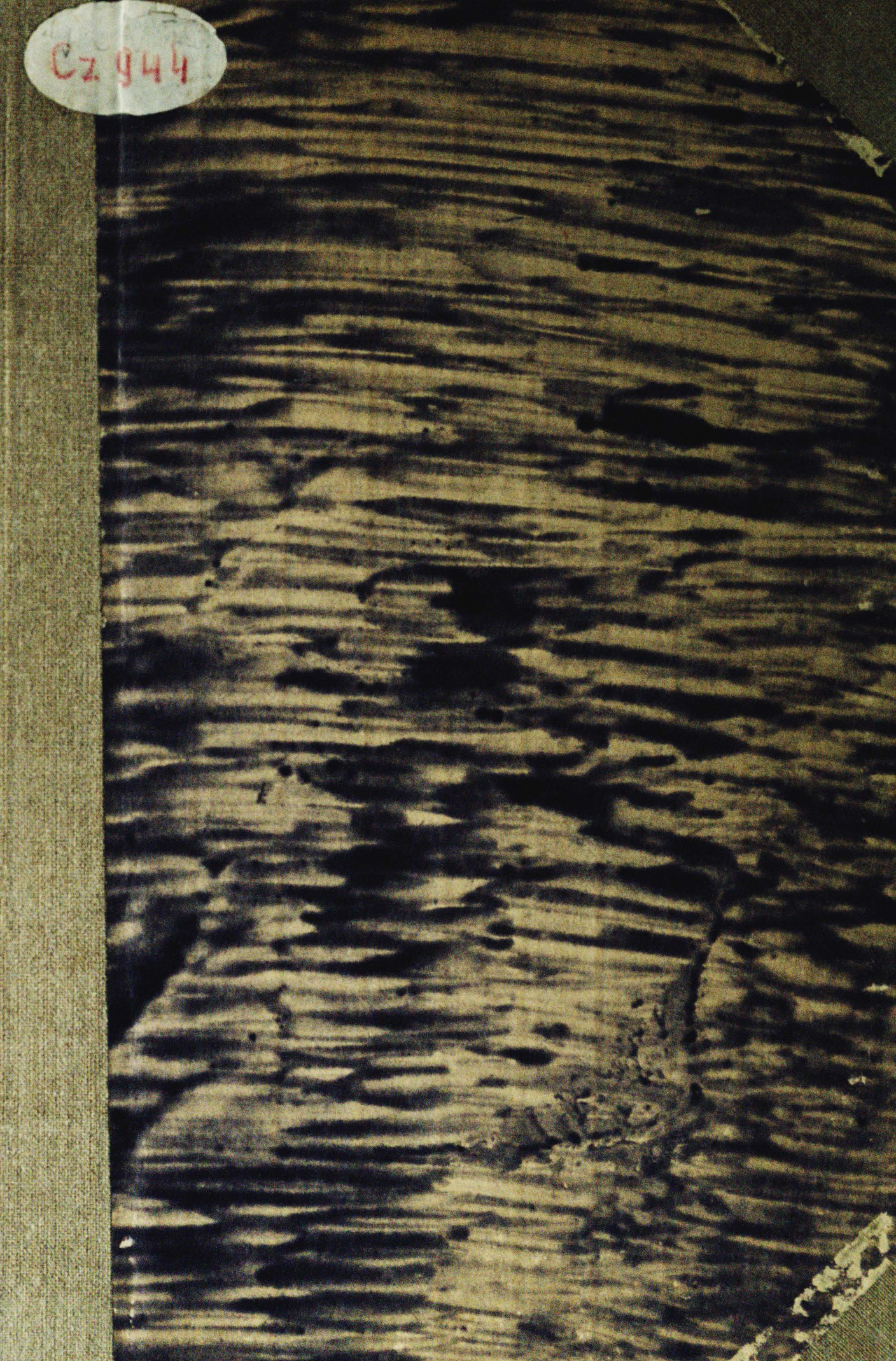

Cz. 944

BIULETYN geograficzny

POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO * NR. _____

Sierpień 1953

Nr 8/18

POLSKIE SŁOWNICTWO GEOGRAFICZNE

Zeszyt D -

Mineralogia i geologia

Opracowanie: Z. Pazdro
Redakcja: St. Pietkiewicz

Opracowane na podstawie pierwszego
wydania, zestawionego przez -
JERZEGO SMOLEŃSKIEGO

CBGİOŚ, ul. Twarda 51/55
tel. 22 69-78-773

Wa5153136

geol. g.

Wet

WYDAWNICTWA
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO

Seria II

"BIULETYN GEOGRAFICZNY"

Ukazały się w 1953 r.

- Nr. 1 - 2 "Powierzchnia i ludność państw świata" - opr. L. Ratajski, red. St. Leszczycki.
- Nr. 3 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora chełmińskie. Opr. Br. Richlingowa, red. J. Kondracki,
- Nr. 4 - 5 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora gnieźnieńsko - kujawskie. Opr. St. Majdanowski, red. J. Kondracki.
- Nr. 6 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora dobrzyńskie i wschodnio - kujawskie. Opr. Br. Richlingowa, red. J. Kondracki.
- Nr. 7 "Polskie nazwy geograficzne jednostek administracyjnych I-go rzędu państw świata" opr. L. Ratajski, red. St. Leszczycki.
- Nr. 8 "Polskie Słownictwo Geograficzne" Zeszyt D. Mineralogia i geologia. Opr. Z. Pazdro, red. St. Pietkiewicz.

W przygotowaniu:

- Nr. 9 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora poznańsko - lubuskie. Opr. St. Majdanowski, red. J. Kondracki.
- Nr. 10 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora pomorskie w dorzeczu Noteci. Opr. St. Majdanowski, red. J. Kondracki.
- Nr. 11 "Katalog Jezior Polskich" Jeziora pomorskie w dorzeczu dolnej Odry i dolnej Warty. Opr. St. Majdanowski, red. J. Kondracki.
-

Komitet Redakcyjny:

Przewodniczący: Prof. dr St. Leszczycki
Z-ca Przewodn.: Prof. dr J. Kondracki
Sekretarz: Mgr B. Winid

Członkowie: Prof. dr St. Pietkiewicz, dr J. Kostrowicki, mgr L. Ratajski, mgr M. I. Mileska, mgr J. Koczy.

Redaktor techniczny: M. Skarżyńska

Redakcja i Administracja:

Instytut Geograficzny U.W. Warszawa, Krakowskie Przedmieście 30, tel. 6-74-51, 6-19-31.

UWAGI WSTĘPNE

Wydawnictwo niniejsze ma objąć w pierwszej części wyrażenia z dziedzin geografii fizycznej wraz z geografiami astronomiczną /matematyczną/ i biogeografią; oraz nauk pomocniczych tych dziedzin tj. kartografii, geodezji, geofizyki, meteorologii, geologii, mineralogii z petrografią oraz gleboznawstwa. Słownictwo geograficzne obejmuje wyselekcjonowane terminy potrzebne dla ogółu geografów i stanowi próbę rozszerzenia wydania "Polskiego Słownictwa Geograficznego", zestawionego przez prof. Jerzego Smoleńskiego na podstawie uchwał zjazdu geografów polskich odbytego w Krakowie w roku 1922 i wydane go tamże nakładem księgarni geograficznej "Orbis" w roku 1925.

Wydanie obecne, podjęte na skutek uchwał Zarządu Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz Zarządu Głównego tegoż Towarzystwa powziętych w roku 1945, stanowi pracę zbiorową. W ciągu pierwszych trzech lat, które upłynęły po wspomnianych uchwałach, nadesłane zostały opracowania: geografii astronomicznej /dr A. Opolski z Wrocławia/, geofizyki z geodezją fizyczną /dr T. Olozak oraz prof. dr E. Stenz z Warszawy/, znacznej części geomorfologii /prof. dr M. Klimaszewski z Krakowa/, oraz geografii roślin /prof. dr B. Pawłowski z Krakowa/ i geografii zwierząt /prof. dr T. Jaczewski z Warszawy/. W następnym okresie opracowane zostały: kartografia i geodezja matematyczna /dr inż. Fr. Biernacki z Warszawy oraz podpisany/, część klimatologii /prof. dr Al. Kosiba z Wrocławia/, geologia ogólna z mineralogią i petrografią /prof. dr Zdz. Pazdro z Gdańska/, glaciologia /prof. dr A. Jahn z Wrocławia/, geomorfologia glacialna /prof. dr J. Kondracki z Warszawy/, geomorfologia pustyniowa /prof. dr J. Szaflarski z Krakowa/ oraz gleboznawstwo /mgr Cz. Święciński z Warszawy/. Równocześnie nadeszły uwagi krytyczne i uzupełnienia do działów geografii astronomicznej /prof. dr Włodzimierz Zonn z Warszawy/, kartografii /prof. dr R. Galon z Torunia/, geofizyki /prof. dr

E.W.Janczewski z Krakowa, prof. dr Galon/, glaciologii /prof.dr A.Kosiba/ i geomorfologii /prof. dr J.Kondracki/. Równolegle podpisany, we współpracy z komisją powołaną w ramach N.O.T. przez Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Wodno - Melioracyjnych /pod przewodnictwem prof. inż. St.Turczynowicza, a przy udziale prof. Czetwertyńskiego, Dębskiego, dyr.doc. Lambora, prof.Staniewicza, Tillingera i podpisanego/, zajmował się opracowaniem słownictwa hydrologiczno - hydrograficznego, którego części ukazały się w czasopiśmie "Gospodarka Wodna" /tom VIII zeszyt 5 - 6, 1948, tom IX zeszyt 3 - 5, 1949, tom XI zeszyt 9, 1951 i tom XII zeszyt 10, 1952/. Współpraca ta dała już obfity i cenny materiał; całość zawiera jednak luki, których wypełnienie napotyka na znaczne trudności. Brakuje jeszcze znacznych części działów meteorologii i klimatologii, oceanografii, geomorfologii. Z działów, których brakło w słowniku prof. Smoleńskiego opracowane zostały tylko geografia roślin i geografia zwierząt.

W szeregu pojęć zachodzi dwoistość używanych terminów - dziedzictwo okresu międzywojennego, a nawet częściowo jeszcze z przed odzyskania niepodległości; co gorsza, jeden i ten sam termin jest w paru wypadkach używany w różnych środowiskach w różnym znaczeniu, względnie zakresie. Próby ujednoczenia terminologii podjęte w roku 1946 przez Wydział Spraw Naukowych P.T.G. w oparciu o autorytet /Komisję Naukową P.A.U./ nie dały dotąd pozytywnego rezultatu. Lepiej nieco przedstawiała się praca w kierunku uzgodnienia terminów używanych równocześnie przez geografów i przez innych fachowców /matematyków, fizyków, techników/, ale i tu w paru wypadkach /meteorologia, geologia/ zaszły pewne trudności.

W wymienionych warunkach trzeba było zdecydować się na wydawanie "Słownictwa" w postaci prowizorycznej; znalazło to wyraz w uchwale Zarządu Głównego P.T.G. powziętej w roku ubiegłym. Słownictwo ukazywać się będzie zeszytami, z których każdy obejmie pewien określony dział geografii względnie naukę pomocniczą, lub też grupę pokrewnych sobie działów. Terminy niezgodnione podawane będą równolegle. Zeszyty ukazywać się będą w miarę kompletowania materiału, niezależnie od przewidywanej kolejności. Każdy zeszyt będzie miał osobną numerację stronic, zaopatrzoną w literę stanowiącą jego hasło:

tak więc zeszyt "A" obejmie geografie astronomiczną, geofizykę, geodezję i kartografię;
zeszyt "B" - meteorologię i klimatologię,
zeszyt "C" - hydrografię,

Wydawany obecnie zeszyt "D" obejmuje mineralogię i geologię.

Dalsze zeszyty obejmą geomorfologię, gleboznawstwo i biogeografię, a także inne działy słownictwa w miarę ich opracowania. Na zakończenie przewiduje się wydanie zeszytu obejmującego alfabetyczny skorowidz wszystkich opracowanych terminów, zarówno polskich jak i obcych /angielskich, francuskich, niemieckich i rosyjskich/.

Stanisław Pietkiewicz,
Instytut Geograficzny
Uniwersytetu Warszawskiego.

M i n e r a ł y

ALBIT

albite
albite
Albit
albit

Minerał skałotwórczy należący do grupy skaleni. Glinokrzemian sodowy $/\text{NaAlSi}_3\text{O}_8/$.

AMFIBOLE

amphiboles
amphiboles
Hornblenden
amfiboly

Grupa minerałów skałotwórczych skał magmowych i metamorficznych. Krzemiany wapnia i magnezu.

ANORTYT

anorthite
anorthite
Anorthit
anortit

Minerał skałotwórczy należący do grupy skaleni. Glinokrzemian wapniowy $/\text{CaAl}_2\text{Si}_2\text{O}_8/$.

APATYT

apatite
apatite
Apatit
apatit

Minerał bardzo rozpowszechniony w skałach magmowych, w których występuje wprawdzie w małych ilościach, ale prawie stale. Jest to fosforan trójwapniowy $/3\text{Ca}_3/\text{PO}_4/2.\text{CaF}_2/$. Jest bardzo ważny w gospodarce przyrody, gdyż jest źródłem fosforu dla biosfery. Skupienia apatytu na złożach wtórnych nazywamy fosforytami.

BIOTYT

biotite
biotite
Biotit
biotit

Minerał skałotwórczy należący do grupy łyszczyków. Jest to mieszanina wodnego glinokrzemianu potasowego z krzemianem żelaza i magnezu.

BITUMINY

bitumina
bitumes
Bitumen
bitumy

Naturalne, ciekłe lub gazowe mieszaniny węglowodorów szeregu metanowego C_nH_{2n+2} i etylenowego C_nH_{2n} występujące w skałach porowatych, najczęściej piaskach i piaskowcach, które impregnują wypełniając pory. Powstają z substancji roślinnej, a być może również zwierzęcej, drogą skomplikowanego procesu chemicznego w swoistych warunkach geologicznych, gdzie odgrywa decydującą rolę szereg czynników jak pogrzebanie materii organicznej wśród osadów okrucowych, słone wody, bakterie anerobowe, ciśnienie i wyższa temperatura.

BURSZTYN

amber
ambre
Bernstein
jantar

Minerał powstały przez stwardnienie żywicy eocieńskiej /przeważnie/ sosny *Pinus succinifera*.

CHLORYT

chlorite
chlorite
Chlorit
chlorit

Ważny minerał skałotwórczy skał metamorficznych, charakteryzujący się barwą zieloną. Wodny glinokrzemian lub wodny krzemian magnezu.

GAZ ZIEMNY

natural gas
gaz natural
Erdgas
prirodnyj gaz

Naturalna mieszanina lotnych węglowodorów, głównie metanu /CH₄/, obok którego mogą występować etylen /C₂H₄/, etan /C₂H₆/ i inne.

GLAUKONIT

glauconite
glauconie
Glaukonit
głaukonit

Nader pospolity minerał skał okruchowych. Tworzy się w środowisku morskim. Jest to hydrokrzemian magnezu i żelaza o skomplikowanym składzie chemicznym.

HALIT

halite
sel gemme
Halit
galit

Minerał tworzący się jako osad chemiczny parujących zatok morskich, lagun, słonych jezior itp. Jest to chlorek sodu /NaCl/. Żiarniste lub krystaliczne skupienia halitu tworzą pokłady soli kamiennej.

HEMATYT

hematite
hématite
Eisenglanz
gematit

Minerał będący tlenkiem żelazowym /Fe₂O₃/. Często rozproszony w skałach nadaje im barwę czerwoną. Większe skupienia hematytu tworzą cenne rudy żelaza zwane żelaziakiem czerwonym.

KALCYT

calcite
calcite
Kalkspat
kalcit

Bardzo pospolity minerał skałotwórczy skał osadowych, głównie wapieni. Jest węglanem wapnia /CaCO₃/.

KAOLIN

kaolin
kaolin
Kaolin
kaolinit

Najważniejszy minerał skałotwórczy glin, iłów, iłożupków, margli itp. Jest produktem rozkładu skałeni w klimatach umiarkowanych. Glinokrzemian uwodniony.
 $/H_2Al_2Si_2O_8 \cdot H_2O/$.

KRUSZEC

ore
minerai
Erz
ruda, rudnyj minierał

Minerał, lub zespół mineralny, którego istotną częścią składową jest jakiś metal z wyłączeniem żelaza i manganu. Np. galenit - kruszec ołowiu $/PbS/$, sfaleryt - kruszec cynku $/ZnS/$, cynober - kruszec rtęci $/HgS/$, kasyteryt - kruszec cyny $/SnO_2/$ itd.

KWARZEC, KWARC

quartz
quartz
Quarz
kwarc

Najpospolitszy i najbardziej rozpowszechniony w przyrodzie minerał. Jest głównym składnikiem skał magmowych, metamorficznych i okruchowych. Tlenek krzemu $/SiO_2/$.

LIMONIT

limonite
limonite
Limonit
limonit

Niezwykle rozpowszechniony minerał wtórny, charakterystyczny dla strefy wietrzenia skorupy ziemskiej. Bardzo pospolity składnik skał osadowych. Jest wodorotlenkiem żelaza $2Fe_2O_3 \cdot 3H_2O/$, który powstaje przez utlenienie i uwodnienie innych związków żelaza.

LYSZCZYKI

micas
micas
Glimmer
sliudy

Pospolite minerały skałotwórcze skał magmowych i metamorficznych odznaczające się doskonałą kłupliwością. Są to wodne glinokrzemiany potasu z domieszką krzemianów magnezu i żelaza.

MAGNETYT

magnetite
magnetite
Magnetit
magnetit

Minerał będący tlenkiem żelazawym $/Fe_3O_4/$. Powstaje na drodze magmowej. Większe jego skupienia tworzą najcenniejsze rudy żelazne, t.zw. żelaziaki czarne /Szwecja, Ural/

MINERAŁ

mineral
minerał
Mineral
minerał

Minerałem jest każda samorzutnie powstała w skorupie ziemskiej substancja posiadająca określone własności chemiczne i fizyczne, oraz określony sposób powstania.

MINERAŁY SKAŁOTWÓRCZE

rock-forming minerals
gesteinsbildende Mineralien
porodoobrazujuszczyje minerały

Rozpowszechnione i pospolite minerały stanowiące istotne składniki skał. Mogą być główne, poboczne lub akcesoryczne zależnie od roli jaką odgrywają w składzie mineralnym skały.

MUSKOWIT

muscovite
muscovite
Muskovit
muskowit

Minerał skałotwórczy należący do grupy lyszczyków. Jest to wodny glinokrzemian potasowy $/KH_2Al_3Si_3O_{12}/$.

OLIWIN

olivine
olivine
Olivin
oliwin

Minerał skałotwórczy skał magmowych i metamorficznych.
Krzemian magnezu i żelaza $/MgFe/_{2}SiO_{4}$.

ORTOKLAZ

orthoclase
orthose
Orthoklas
ortoklaz

Najważniejszy minerał skałotwórczy skał magmowych i metamorficznych, należący do grupy skaleni. Glinokrzemian potasu $/KAlSi_{3}O_{8}/$.

PIROKSENY

pyroxenes
pyroxènes
Augite
pirokseny

Ważna grupa minerałów skałotwórczych wchodzących w skład skał magmowych. Są to krzemiany magnezowo - wapniowe i żelazowo - wapniowe oraz ich mieszaniny.

PIRYT

pyrite
pyrite
Pyrit
pirit

Zwany także iskrzykiem, jest minerałem pospolitym w wielu skałach osadowych. Jest siarczkiem żelaza $/FeS_{2}/$. Niekiedy tworzy większe skupienia, które są eksploatowane jako ruda żelaza /np. kopalnia Staszic w Rudach/.

PLAGIOKLAZY

plagioclases
plagioclases
Plagioklase
plagioklasy

Ważne minerały skałotwórcze skał magmowych i metamorficznych, należących do grupy skaleni. Stanowią różne mieszaniny glinokrzemianów sodowego czyli albitu $/NaAlSi_{3}O_{8}/$ i wapniowego czyli anortytu $/CaAl_{2}Si_{2}O_{8}/$.

ROPA NAFTOWA

oil, petroleum
pétrole
Erdöl
nieft

Mieszanina bituminów ciekłych występująca w złożach skalnych. Jeden z najważniejszych surowców energetycznych.

RUDA

ore
mineral
Erz
ruda, rudnyj minerał

Minerał lub zespół mineralny, zawierający w swym składzie żelazo albo mangan dające się w sposób łatwy wytopić. Np. rudy żelaza: syderyt / FeCO_3 /, hematyt Fe_2O_3 /; rudy manganu: pirolusyt / MnO_2 /, rodochrosyt / MnCO_3 / itp.

SELENIT

gypsum
gypse
Gipsspat
gips

Minerał, który powstaje jako osad chemiczny z wody morskiej. Często towarzyszy złożom soli kamiennej. Uwodniony siarczan wapnia / $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ /. Większe skupienia selenitu tworzą skałę zwaną gipsem.

SKALENIE

feldspars
feldspaths
Feldspate
polewyje szpaty

Grupa najważniejszych minerałów skałotwórczych skał magmowych i metamorficznych. Są to glinokrzemiany sodu, potasu lub wapnia albo ich mieszaniny.

SKALENIOWCE

feldspathoid minerals
feldspathoides
Feldspatvertreter
feldszpatity

Minerały skałotwórcze spokrewnione ze skaleniami, posiadające jednak w swym składzie chemicznym mniejszą ilość krzemionki. Np. leucyt / KAlSi_2O_6 / lub nefelin / $\text{NaAlSi}_3\text{O}_8$ /.

SOLE POTASOWE

potash salts
sels de potasse
Kalisalze

kalijno-magnezjalnyje soli

Grupa minerałów występująca w postaci chlorków i siarozanów potasu i magnezu lub ich mieszanin, jak sylwin /KCl/, karnalit / $MgCl_2 \cdot KCl \cdot 6H_2O$ /, kainit / $MgSO_4 \cdot KCl \cdot 3H_2O$ / i szereg innych. Ich zespoły tworzą pokłady lub gniazda towarzyszące często złożom soli kamiennej.

SYDERYT

siderite, chalibite
sidérose
Siderit
siderit

Minerał, który jest składnikiem niektórych skał osadowych. Jest to węglan żelaza / $FeCO_3$ / . Większe skupienia syderytu są poszukiwanymi rudami żelaza /np. obszar Częstochowski/.

S k a ł y

ALABASTER

alabaster
albâtre gypseux
Alabaster
alebastr

Drobnokrystaliczna, zbita, biała lub jasno zabarwiona odmiana gipsu. Używany jako kamień zdobniczy.

ALUWIUM /l.mn. ALUWIA/

alluvium
alluvion
Alluvium
alluwij

Osady zwirowe, piaszczyste, gliniaste i muliste osadzone przez wody bieżące.

ANDEZYT

andesite
andesite
Andesit
andezit

Magmowa skała wylewna odpowiadająca pod względem składu mineralnego diorytom.

ANTRACYT

anthracite
anthracite
Anthrazit
antracit

Odmiana węgla bardzo zaawansowana w procesie zwęglania. Zawiera 90 - 95% węgla pierwiastkowego.

APLIT

aplite
aplite
Aplit
aplit

Skała magmowa, żyłowa składająca się prawie wyłącznie z kwarcu i skaleni. Ma strukturę drobnokrystaliczną. Jest produktem zastygania w szczelinach częściowo zróżnicowanej magmy granitowej.

ARKOZA

arkose
arkose
Arkose
arkoza

Odmiana piaskowca składającego się z ziarn kwarcu i skałeni.

BAZALT

basalt
basalte
Basalt
bazalt

Bardzo pospolita ciemna skała wylewna odpowiadająca składem mineralnym głębinowym gabrom. Występuje przeważnie w postaci potoków skalnych lub pokryw niekiedy olbrzymich rozmiarów. Pękając wykazuje charakterystyczną oddzielność skupową.

BOKSYT

bauxite
bauxite
Bauxit
boksit

Produkt wietrzenia bazaltów, gabra, sienitów i skał pokrewnych w klimacie ciepłym. Jest mieszaniną wodzianów glinu, jak diasporu $/Al_2O_3 \cdot H_2O/$ i hydrargilitu $/Al_2O_3 \cdot 3H_2O/$ z wodorotlenkiem żelaza $/2Fe_2O_3 \cdot 3H_2O/$. Jest głównym surowcem mineralnym dla otrzymywania glinu.

CIOS

ashlar stone
pierre taillée
Haustein
cios

Kamień z grubsza obrobiony nadający się do celów budowlanych.

DELUWIUM

transported mantle rock, transported regolith
deluvium
Deluvium
deluwij

Drobnoziarniste, silnie rozdrobnione części zwietrzliny skalnej wypłókane z miejsca zwietrzenia wodami deszczowymi i przeniesione w niższe odcinki zboczy lub do ich stóp.

DIABAZ

diabase
diabase
Diabas
diabaz

Skąła wylewna należąca do rodziny bazaltów.

DIAGENEZA

diagenesis
diagénese
Diagenese
diageneza

Różne procesy chemiczne i fizyczne, które przetwarzają luźny osad mineralny lub organiczny w litą skałę. Należą tu: twarwienie koloidów, odwodnienie, odsolenie, kompakcja, rekrytalizacja, zwęglanie itp.

DIORYT

diorite
diorite
Diorit
diorit

Magmowa skała głębinowa złożona głównie z plagioklazu i amfibolu, natomiast kwarzec, piroksen i biotyt występują podrzędnie.

DOLOMIT

dolomite
dolomie
Dolomit
dołomit

Skąła osadowa o strukturze zbitej lub drobnoziarnistej, składająca się z węglanu wapnia i węglanu magnezu. Nazwą tą określa się również minerał będący węglanem magnezowo - wapniowym $\text{MgCa/CO}_3/2$.

DRUZGOT

bręccia
brèche
Brekzie
brekczijs

Skąła złożona z silnie spojonych ostrokrawędzistych okruchów i odłamków innych skał.

FACJA

facies
faciés
Fazies
facija

Zespół cech mineralogicznych, petrograficznych i paleontologicznych skały będącej wyrazem lub wskaźnikiem warunków w jakich skała powstawała. Rozróżnia się najrozmaitsze facje morskie, kontynentalne i słodkowodne.

FLISZ

flysh
flysh
Flysch
flisz

Szczególny rodzaj facji utworów morskich przybrzeżnych, przeważnie ubogich w skamieniałości, charakteryzującej się dużą zmiennością i naprzemianległością kilku rodzajów skał okruczych, jak zlepieńce, piaskowce, łóżupki, iły itp.

GABRO

gabbro
gabbro
Gabbro
gabbro

Magmowa skała głębinowa, której głównym składnikiem jest piroksen i plagioklaz. Ubocznie występują apatyt, magnetyt, bardzo rzadko kwarc.

GIPS

gypsum
gypse
Gips
gips

Skała osadowa powstała na drodze chemicznej w wysychających basenach morskich, złożona z selenitu $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Ma strukturę drobno lub grubokrystaliczną.

GLINA

loam
argile, glaise
Lehm
suglinok

Ił zawierający znaczną domieszkę bardzo drobnych ziarn kwarcu, przeważnie zabarwionych żółtawo lub brązowo przez tlenki i wodorotlenki żelaza.

GLINA ZWAŻOWA

boulder clay
argile à blocaux
Geschiebelehm
wałunnaja glina

Zwarta, niewarstwowana, szara lub czerwonawa glina piaszczysta pochodzenia lodowcowego, zwykle marglista, zawierająca w sobie nieposortowane i bezładnie rozrzucone ziarna żwiru, głaziki i głazy.

GNEJS

gneiss
gneiss
Gneis
gnejs

Skała metamorficzna o strukturze krystalicznej przeważnie średnioziarnistej, często o charakterystycznym wstęgowym ugrupowaniu minerałów. Ze względu na pochodzenie rozróżnia się ortognejsy, powstałe ze skał magmowych i paragnejsy ze skał osadowych. Podział systematyczny gnejsów oparty jest na składzie mineralnym.

GRANIT

granite
granit
Granit
granit

Najpospolitsza skała magmowa, głębinowa, zbudowana głównie z ortoklazu, kwarcu i biotyту lub muskowitu.

GYTTIA

gyttia
gyttia
Gyttia
gitija

Mulisty osad jeziorny zawierający w swym składzie obficie szczątki organiczne, głównie planktonu roślinnego.

IKROWIEC

oolite
oolithe
Oolith
oolit

Skała osadowa złożona z drobnych zlepionych kuleczek substancji mineralnej, np. węglanu wapnia /wapień ikrowcowy/, krzemionki /ikrowiec krzemionkowy/, tlenku żelaza /ikrowiec żelazisty/.

IL

clay
argile
Ton
glina

Skała osadowa mechanicznego pochodzenia, ziemista, łatwo rozcieralna, złożona z bardzo subtelnych cząsteczek mineralnych o średnicy mniejszej niż 0,002 mm. W skład ilów wchodzi kaolin i inne uwodnione glinokrzemiany, kwarciec, związki żelaza, niekiedy także minerały węglanowe.

IŁOŁUPEK

shale
schiste argileux
Tonschiefer
glinistyj słańiec

Ił twardy o dużej spoistości, wykazujący wyraźną teksturę łupkową.

IŁY WSTĘGOWE

varved clays
argiles à varves
Bändertone
lentocznyje gliny

Iły składające się z warstw /ob./.

KREDA

chalk
craie
Kreide
mieł

Skała osadowa, biała, miękka, o pokroju półziemistym, złożona w głównej mierze ze skorupki otwornic /Globigerina, Orbitulina, Textularia/ oraz pokruszonych wapiennych resztek innych organizmów przemieszanych z delikatnym pelitem wapiennym.

KWARCYT

quartzite
quartzite
Quarzit
kwarcit

Skała złożona wyłącznie z kwarcu. Powstaje z piaskowców krzemionkowych na skutek procesu metamorfozy lub diagenety, które powodują przekształcenie się w kwarciec pierwotnie bezpostaciowego spoiwa krzemionkowego.

LATERYT

laterite
laterité
Laterit
latierit

Produkt wietrzenia granitów i pokrewnych skał magmowych w klimatach tropikalnych. Lateryt jest barwy czerwonej, ziemisty, składa się z ziarn kwarcu, wodzianów glinu oraz wodorotlenków żelaza.

LESS

loess
loëss
Löss
lioss

Zwany również "glinką nawianą" jest skałą eolicznego pochodzenia, barwy żółtej, miękką, rozsypliwą, złożoną z ostrokrawędzistego pyłu kwarcowego, substancji ilastej i zmiennej ilości węglanu wapnia.

LUPKI KRYSTALICZNE

schists
schistes cristallins
kristalline Schiefer
kristalliczeskije slancy

Skały metamorficzne o strukturze krystalicznej i silnie zaakcentowanej budowie łupkowej. W ich składzie mineralnym przeważają minerały blaszkowate, jak łyszczyki, chloryt,

MADA

mud
boue
Schlick

Muł o znacznej zawartości cząstek pochodzenia organicznego osadzony przez wody powodziowe rzek nizinnych.

MARGIEL

marl
marne
Mergel
izwiestkowyj miergiel

Skała osadowa mechanicznego pochodzenia, miękka, pośrednia między wapieniami i ilami, zawiera bowiem zmienne ilości substancji ilastej i węglanu wapnia, czasem również domieszkę kwarcu w postaci piasku.

MARGIEL ZWAŻOWY

boulder clay
argile à blocaux
Geschiebemergel
wałunnyj miergiel

Odmiana gliny zwałowej, zawierająca w swym składzie znaczniejszą ilość węgla wapnia i substancji ilastej.

MARTWICA WAPIENNA

travertine
travertin
Travertin
izwiestkowyj tuf

Skala wapienna o gąbczastej teksturze, która powstaje jako **chemiczny osadawód** rzecznych lub źródłanych.

MARMUR

marble
marbre
Marmor
mramor

Wapień drobnokrystaliczny powstały przeważnie dzięki metamorfozie zwykłych wapieni.

MELAFIR

melaphyre
mélaphyre
Melaphyr
mełafir

Skala wylewna należąca do rodziny bazaltów.

MUL

mud
limon
Schlamm
ił

Utwór powstały przez osadzanie się na dnie mórz, jezior lub bardzo leniwie płynących rzek drobnych zawiesin i kolo-idów mineralnych wraz z rozkładającą się substancją organiczną.

NAWAR KRZEMIONKOWY

sinter
geyserite
Kieselsinter
kriemniowyj tuf

Krzemionkowy /opalowy/ osad źródeł gorących, przeważnie geizyrów, biały lub tęczowo zabarwiony.

OBSYDIAN

obsidian
obsidienne
Obsidian
obsidian

Skała wylewna o strukturze szklistej powstała przez bardzo szybkie skrzepnięcie magmy.

OTOCZAK

pebble
galet
Geschiebe
galka

Odkłamek jakiegokolwiek skały kilku lub kilkunastu cm średnicy zaokrąglony dzięki mechanicznemu ścieraniu w czasie transportu rzecznoego lub przez fale morskie na brzegach.

PEGMATYT

pegmatite
pegmatite
Pegmatit
pegmatit

Magnowa skała żyłowa, charakteryzująca się niezwykle grubą strukturą krystaliczną. Głównymi składnikami pegmatytów są kwarciec i ortoklaz, obok nich czasem muskowitz, apatyt i niektóre rzadkie minerały, jak korund, topaz, rutyl itp. Pegmatyty towarzyszą prawie zawsze rozległym masom granitowym.

PELITY

pelites
pelites
Pelite
pielity

Skały okruchowe składające się z ziarn o średnicy mniejszej niż 0.1 mm /np. il., lupek ilasty/.

PERYDOTYT

peridotite
péridotite
Peridotit
peridotit

Magmowa skała głębinowa składająca się głównie z oliwinu, ubocznie zaś występują piroksen, amfibol, czasem biotyt.

PIASEK

sand
sable
Sand
piesok

Skała osadowa mechanicznego pochodzenia złożona z niespojonych, luźnych ziarn kwarcu średnicy 2,0 - 0,05 mm. Może zawierać różne domieszki, jak ziarna skaleni, łyszczyku, kaloytu itp.

PIASEK PYLASTY

duet sand
sable poussière
Schluff
pylewatyj piesok

Piasek złożony z ziarn o średnicy 0,05 - 0,002 mm.

PIASEK ZWAŁOWY

boulder sand
sable à blocs
Geschiebesand
wałunnyj piesok

Piasek niewarstwowany, często gliniasty z ziarnami żwiru i głazami, będący rezultatem zwietrzenia i przemycia gliny zwałowej.

PIASKOWIEC

sandstone
grès
Sandstein
piesczanik

Skała osadowa powstała przez zlepienie jakimś spoiwem ziarn piasku. Spoiwo może być ilaste, wapienne, krzemionkowe, żelaziste lub mieszane.

PIROKSENI

pyroxenite
pyroxénite
Pyroxenit
piroksenit

Magnowa skała głębinowa, której głównym składnikiem jest piroksen, ubocznie zaś występują amfibol i biotyt.

PORFIR

porphyry
porphyre
Porphyr
porfir

Bardzo pospolita skała wylewna o charakterystycznej strukturze porfirowej, w której duże "prakryształy" skaleni tkwią w mikrokryształicznym "cieście skalnym".

PSAMITY

psammites
psammites
Psammite
psammit

Skały okruchowe składające się z ziarn o średnicy 2.0 - 0.1 /np. piasek, piaskowiec/.

PSEFITY

psephites
psephites
Psephite
psiefity

Skały okruchowe składające się z ziarn o średnicy większej niż 2 mm /np. żwir, zlepieniec, druzgot/.

PUMIEKS

pumice
pierre ponce
Bimsstein
pemza

Skała wylewna szklisto - porowata.

RADIOLARYT

radiolarite
radiolarite
Radiolarit
radiolarit

Skąła osadowa powstała na dnie głębokich mórz dzięki nagromadzeniu się i diagenetycznemu przeobrażeniu krzemionkowych skorupki otwornic, igieł gąbek i innych tego rodzaju szczątków zwierzęcych.

RIOLIT

rhyolite
rhyolite
Rhyolith
riolit

Magmowa skąła wylewna składem mineralnym odpowiadająca granitom.

ROGOWIEC

chert
silex
Hornstein
rogowik

Skąła osadowa złożona z krzemionki bezpostaciowej, chalcodonu i opalu, występująca w postaci warstewek wśród innych skał osadowych.

RUĐA DARNIOWA

bog iron ore
minerai des marais
Sumpferz, Wiesenerz
ruda bokotnaja

Limonit $/2Fe_2O_3 \cdot 3H_2O/$ zanieczyszczony iłem i piaskiem, powstający przy współdziałaniu kwasów organicznych i bakterii w bagnach, podmokłych łakach i moczarach. Ruda darniowa zawiera prawie zawsze domieszkę fosforu.

SIENIT

syenite
syenite
Syenit
sienit

Magmowa skąła głębinowa złożona głównie z ortoklazu, plagioklazu i biotytu, oraz podrzędnych ilości amfibolów, piroksenów i kwarcu.

SKAŁA

rock
roche
Gestein
gornaja poroda

Zespół minerałów powstały w skorupie ziemskiej na skutek jakiegoś procesu geologicznego, ujawniający w swym składzie, strukturze i formie występowania ścisły związek ze sposobem swego powstania.

SKAŁY GŁĘBINOWE

intrusive rocks
roches plutoniennes
Tiefengesteine
głubinnyje porody

Skały powstałe przez powolną krystalizację magmy pod wielkim ciśnieniem w głębi skorupy ziemskiej.

SKAŁY MAGMOWE

igneous rocks
roches magmatiques
Eruptivgesteine
magmaticzeskije gornyje porody

Skały powstałe przez skrzepnięcie ognistopłynnej masy t.zw. magmy, pochodzącej z głębi skorupy ziemskiej.

SKAŁY MASYWNE x/

massive rocks
roches massives
massige Gesteine
massiwnyje porody

Skały magmowe o teksturze bezładnej, w których poszczególne składniki mineralne ułożone są przypadkowo bez widocznego porządku.

x/ Zdaniem moim nie należy mieszać z tym "skał litych", gdyż skały lite są to skały zwarte którejkolwiek grupy /granit, porfir, kwarcyt, piaskowiec, wapień itd./ w przeciwstawieniu do skał sypkich /piasek, żwir itp./ /przyp. autora/.

SKAŁY METAMORFICZNE

metamorphic rocks
roches métamorphiques
Metamorphengesteine
metamorficzne porody

Skały powstałe dzięki przeobrażeniu skał magmowych lub osadowych, pod wpływem wysokiej temperatury i ciśnienia. Właściwościami ich są: struktura krystaliczna i budowa łupkowa. W skład mineralny, z nielicznymi wyjątkami, wchodzi zespół kwarcu, krzemianów, glinokrzemianów i żelazokrzemianów.

SKAŁY OKRUCHOWE

clastic sediments
roches clastiques
Trummergesteine
obłomoczone porody

Skały, które powstają przez mechaniczne osadzanie się produktów zwiętrzenia innych skał.

SKAŁY OSADOWE

sedimentary rocks
roches sédimentaires
Sedimentgesteine
osadoczone porody

Skały powstałe przez osad mechaniczny rozkruszonych cząstek innych skał lub osad chemiczny roztworów mineralnych lub wreszcie przez nagromadzenie substancji nieorganicznej albo organicznej wytworzonej przez biosferę.

SKAŁY WARSTWOWE

stratified rocks
roches stratifiées
Schichtgesteine
słoiście porody

Skały pochodzenia osadowego występują w postaci warstw.

SKAŁY WYLEWNE

extrusive rocks
roches éruptives
Ergussgesteine
izliwskie /effuzyjne/ porody

Skały powstałe przez szybkie zastygnięcie po części już odgazowanej magmy na powierzchni ziemi lub niedaleko pod nią w warunkach niskiej temperatury i ciśnienia.

SKAŁY ŻYŁOWE

veinstones
roches filoniennes
Ganggesteine
żylnyje porody

Skąły powstałe przez zastyganie magmy zwykle już zróżniczkowanej, która wdarła się w szczeliny innych skał. Towarzyszą najczęściej większym skupieniom skał magmowych na ich peryferiach.

SÓL KAMIENNA

rock salt
sel
Steinsalz
kamienną sol

Skąła osadowa pochodzenia chemicznego powstała przez wyparowanie odciętych zatok morskich, lagun lub słonych jezior. Skąda się z halitu /NaCl/.

SPOIWO, LEPISZCZE SKALNE

cement, binding material
ciment
Bindemittel
cement

Substancją spajającą luźne minerały osadu mechanicznego i przetwarzającą tą drogą osad w litą skałę /np. piasek w piaskowico/. Do najpospolitszych spoiw należą: wapienne, żelaziste i krzemionkowe.

STRUKTURA SKAŁY

structure
structure
Struktur
struktura

Kształt i wielkość minerałów wchodzących w skład określonej skały. Np. struktura krystaliczna, gdy minerały mają postać kryształów o wyraźnie widocznych ścianach i krawędziach krystalicznych; grubokrystaliczna, gdy kryształy te są dużej wielkości; mikrokryształiczna, gdy są widoczne tylko pod mikroskopem; struktura ziarnista, gdy minerały występują w postaci mniej lub więcej zaokrąglonych ziarn; itd. Rozróżnia się kilkadziesiąt typów struktur.

SZAROWAKA, SZAROGŁAZ

greywacke
grauwacke
Grauwacke
grauwakka

Skała osadowa pochodzenia mechanicznego, barwy przeważnie szarej lub ciemnej, bardzo twarda, zbliżona wyglądem do piaskowca, lecz składająca się głównie z ziarn ortoklazu i plagioklazu i stosunkowo małej ilości kwarcu. Spoiwo ziarn jest przeważnie krzemionkowe lub kwarcowe. Charakteryzuje wczesno - paleozoiczne i przedkambryjskie okresy geologiczne.

TEKSTURA SKAŁY

texture
textura
Textur
tekstura

Przestrzenne uporządkowanie minerałów wchodzących w skład określonej skały. Np. tekstura bezładna, gdy ułożenie minerałów w skale nie wykazuje wyraźnej prawidłowości; tekstura łupkowa, gdy minerały ułożone są w płaszczyznach równoległych do siebie; tekstura gąbczasta, gdy między skupieniami minerałów są wyraźne luki przestrzenne; itd.

TRACHIT

trachyte
trachyte
Trachyt
trachit

Magmowa skała wylewna o składzie mineralnym zbliżonym do sienitów.

TUF

tuff
tuf
vulkanischer Tuff
wulkaniczeskij tuf

Skała powstała przez nagromadzenie popiołu wulkanicznego, którego cząsteczki dzięki procesom diagenetycznym zostały następnie spójone jakimś lepiszczem.

TUFIT

cinérite
Tuffit
tuffit

Skala powstała przez osadzanie się w basenie wodnym popiołu wulkanicznego zmieszanego z cząsteczkami ilastymi.

WAPIEN

limestone
calcaire
Kalkstein
izwiestniak

Skala węglanowa osadowa, pochodzenia chemicznego o strukturze zbitej lub drobnoziarnistej, składająca się z krystalicznego lub bezpostaciowego kalcytu /CaCO₃/, w stanie czystym biała, a zależnie od rodzaju domieszek może być różnie zabarwiona.

WAPIENIE ORGANICZNE

organic limestones
calcaire organiques
organische Kalksteine
organogiennyje izwiestniaki

Wapienie zbudowane z wapiennych szczątków organizmów, np. szkieletów, skorup itp. Zależnie od rodzaju organizmów różni się wiele typów takich wapieni, jak np. koralowe, krynoidowe, nummulitowe, litotamniowe itd.

WĘGIEL BRUNATNY

lignit, brown coal
lignite
Braunkohle
buryj ugol

Odmiana węgla, wykazująca stosunkowo niski stopień zwęglenia. Zawartość węgla pierwiastkowego nie przekracza 70%.

WĘGIEL KAMIENNY

bituminous coal
houille
Steinkohle
kamiennyj ugol

Skala osadowa organicznego pochodzenia powstała przez diagenetyczny proces zwęglania nagromadzonej w postaci pokładów substancji roślinnej, odciętych od dostępu powietrza przez zasypianie osadami piasków lub iłów. Węgiel kamienny zawiera przeciętnie około 80% węgla pierwiastkowego, poza tym składniki lotne, jak wodór, azot i tlen.

ZLEPIENIEC

conglomerata
conglomérat
Konglomerat
konglomerat

Skala osadowa mechanicznego pochodzenia złożona z zaokrąglonych /otoczonych/ okruchów innych skał zlepionych jakimś lepiszczem np. wapiennym, żelazistym, krzemionkowym itp.

ŻWIR

grävel
gravier
Kies
gawij, drieswa

Luźny, sypki utwór skalny powstały przez mechaniczne osadzenie się mniej lub więcej zaokrąglonych /otoczonych/ ułamków innych skał o średnicy większej niż 2 mm.

G e n e z a
oraz formy zalegania skał i minerałów

BATOLIT

batholith
batholithe
Batholith
batolit

Wielkie i nieregularne skupienie mas skalnych, najczęściej granitowych, sięgające do nieznannej głębokości w głąb skorupy ziemskiej. Batolity powstają dzięki intruzjom magmowym, które przeobrażają skały otaczające, wskutek czego granice batolitów zwykle nie są ostro zaznaczone.

DAJK

dyke
dyke
Quergang
dajk

Żyłka skały wylewnej biegnąca niezgodnie w poprzek warstw.

DIATREMA

pipe
colonne éruptive
Stielgang

Pionowy, cylindryczny kanał wypełniony tufami i druzgotem pochodzącym ze skał ścian kanału. Powstaje przez przestrzeżenie skorupy ziemskiej eksplozjami gazów wulkanicznych.

EPIGENEZA, EPIGENETYCZNY

epigenetic
épigénétique
epigenetisch
epigeneticeskij

Powstawanie minerałów, złóż, form terenu późniejsze niż środowisko lub otoczenie, w którym się znajdują.

GNIAZDO

nest
amas
Nest
gniazdo

Nieregularne ciało skalne niewielkich rozmiarów tkwiące wewnątrz innej skały i wyraźnie odcinające się od niej swym składem mineralnym. Najczęstsza forma występowania zespołów mineralnych wykrystalizowanych z roztworów wodnych pod małym ciśnieniem.

KLINOWANIE SIĘ WARSTWY

thin out
Auskeilung, Dünnerwerden, Sichausspitzen
wyklinowanie

Zanikanie warstwy przez stopniowe zmniejszanie się jej miąższości w jednym kierunku.

KONKRECJA

concretion
concrétion
Konkretion
konkrecja

Drobne, soczewkowate, kuliste, gruzłowate lub nieregularne skupienia mineralne w skałach głównie osadowych. Tworzą się syngenetycznie przez koagulację koloidów mineralnych lub epigenetycznie przez strącanie z roztworów w próżniach skalnych.

KOPUŁA SKALNA

volcanic dome
dôme de lave
Kuppe, Staakuppe, Quellkuppe
kupał

Forma zalegania niektórych skał wylewnych na kształt dzwonów, kopców, kupał, guzów itp. Kupała powstaje z lawy, która dochodzi do powierzchni ziemi w postaci na wpół zastygłej, mało ruchliwej.

LAKKOLIT

laccolith
laccolithe
Lakkolith
łakkolit

Forma zalegania skał magmowych ukształtowana w postaci grzyba wciśniętego pomiędzy warstwy w ten sposób, że dolna jego powierzchnia jest płaska, górna zaś kupałowato wygięta.

LAMINACJE

laminations
laminations
Bänderung
proszćki

Bardzo cienkie warstewki występujące wśród warstw grubszych.

METAMORFOZA

metamorphism
metamorphisme
Metamorphose
metamorfizm

Ogół procesów chemicznych i fizycznych wywołanych wysoką temperaturą i ciśnieniem, albo jednym z tych czynników, dzięki którym skały magmowe lub osadowe ulegają zasadniczemu przeobrażeniu tak pod względem składu chemicznego, jak struktury i tekstury. W metamorfozie regionalnej wyróżnia się 3 jej piętra zależne od głębokości, w której zjawisko się odbywa. W piętrze górnym /epi-strefa/ ciśnienie jest jednokierunkowe, zaś temperatura jest stosunkowo niska. Zmiany tu zachodzące mają głównie charakter mechaniczny. W piętrze środkowym /mezo-strefa/ panuje wyższa temperatura, zaś ciśnienie zmienia się z jednokierunkowego w hydrostatyczne. Metamorfoza polega na przeobrażeniach natury chemicznej. W piętrze dolnym /kata-strefa/ panuje bardzo wysoka temperatura i wyłącznie ciśnienie hydrostatyczne. Przemiany polegają na rekrytalizacji składników mineralnych skał.

METAMORFOZA DYNAMICZNA

dynamic metamorphism
dynamometamorphisme
Dynamometamorphose
dynamometamorfizm

Przeobrażenie skał pod wpływem wysokiego ciśnienia jednokierunkowego, np. w czasie ruchów górotwórczych.

METAMORFOZA KONTAKTOWA

contact metamorphism
métamorphisme de contact
Kontaktmetamorphismus
metamorfizm kontaktny

Przeobrażenie skał pod wpływem wysokiej temperatury np. wywołanej intruzją gorącej magmy.

METAMORFOZA REGIONALNA

regional metamorphism
métamorphisme général
Regionalmetamorphismus
metamorfizm regionalnyj

Proces przeobrażania skał mający wielki zasięg. Związany jest najczęściej z intensywnymi ruchami górotwórczymi, w czasie których dochodzi do przemieszczeń mas skalnych na wielką skalę.

ODDZIELNOŚĆ

jointing
Absonderung
oddielnost

Zdolność rozpadania się skały na bloki mniej lub więcej regularne wzdłuż pęknięć powstałych wskutek napięć w czasie krzepnięcia skał magmowych lub schnięcia skał osadowych.

PIEŃ SKALNY

stock
stock
Stock
sztok

Forma zalegania skał wylewnych, nieregularna, lecz o wyraźnie zaznaczonej osi pionowej, w przekroju prostopadłym do niej okrągła lub eliptyczna.

POKRYWA SKALNA

plateau lava flow
oalotte, nappe
Lavadecke
pokrow

Forma zalegania skał wylewnych powstała przez szczelinowe wylanie się lawy i rozlanie się jej mniej więcej równomierne na znacznym obszarze.

POTOK SKALNY

lava flow
coulee
Lavastrom
potok

Forma zalegania skał wylewnych powstała przez zastygnięcie spływającej w jednym kierunku lawy.

ROZSYPISKA

placer deposits
gisements éluvionnaires et alluvionnaires
Seifen
rozsypi

Złoża sypkie minerałów ciężkich, które powstają przez mechaniczne zwiertzenie skały macierzystej i następnie przesortowanie okruchów przez wody bieżące, fale morskie albo wiatr w ten sposób, że minerały lekkie zostają odprowadzone, na miejscu zaś pozostają minerały ciężkie. W postaci rozsypisk występują najczęściej złoża złota, platyny, cyny, diamentów itp.

SOCZEWKA

lens
lentille
Linse
linza

Szczególny sposób zalegania skał osadowych w postaci warstwy szybko wyklinowującej się we wszystkich kierunkach.

STALAGMIT

stalagmite
stalagmite
Stalagmit
stałagmit

Naciek mineralny rosnący z dna jaskini ku górze w postaci kolumnienki. Powstaje wskutek osadzenia się ze spadających kropli wody węglań wapnia /kalcytu/, siarczanu wapnia /selenitu/, czasem też związków żelaza.

STALAKTYT

stalactite
stalactite
Stalaktit
stałaktit

Naciek mineralny zwisający ze stropu jaskini w postaci kalcytowych lub selenitowych sopli. Powstaje podobnie jak stalagmit.

SYNGENEZA, SYNGENETYCZNY

syngenetic
syngénétique
syngenetisch
syngeneticzeskij

Powstawanie minerałów, złóż, form terenu równocześnie ze środowiskiem lub otoczeniem, w którym się znajdują.

SZCZOTKA

druse
druse
Druse
druza

Skupienie minerałów narosłych na wolnej powierzchni próżni skalnej lub szczeliny i ostrymi narożami kryształów sterczących do jej wnętrza. Najczęściej **szczotkowate skupienia** tworzy kalcyt.

UŁOŻENIE PRZEKRACZAJĄCE

transgressive overlap
succession de trasgression
übergreifende, transgredierende Lagerung
transgressiwnoje zaleganie

Niezgodne ułożenie warstw powstałe w wyniku osadzania się w czasie trasgresji morskiej młodszych warstw na skałach starszych.

WARSTWA

bed
couche
Schicht
słój

Typowa forma zalegania skał osadowych ukształtowana w postaci niezbyt grubej płyty lub tafli, natomiast o bardzo dużym poziomym rozprzestrzenieniu.

WARSTWOWANIE

bedding
stratification
Schichtung
słoistost

Charakterystyczny sposób występowania skał osadowych w postaci warstw zalegających normalnie jedna nad drugą.

WARSTWOWANIE KRZYŻOWE

cross - bedding
stratification entrecroisée
Kreuzschichtung
słożnaja słoistost

Soczewkowaty sposób warstwowania utworów piaszczystych polegający na tym, że uwarstwienie każdej soczewki przebiega pod innym kątem do poziomemu. Szczególnie osobliwy dla piasków wydmych.

WARSTWOWANIE PRZEKĄTNE

cross - bedding
stratification diagonale
Diagonalschichtung
kosąja słoistost

Występujące w niektórych piaskach i piaskowcach warstwowanie, polegające na tym, że cienkie warstewki materiału piaszczystego ułożone są skośnie do ogólnej, poziomej powierzchni warstwowania. Charakterystyczne jest dla osadów deltowych, szybko płynących wód, czasem brzeżnych morskich.

WARWY

varves
varves
Warven, Bänder
lenty, warwy

Cienkie, 0.5 do 2.0 om, warstewki iłów osadzające się w zastoiakach z subtelnego materiału naniesionego przez wody topniejącego lądolodu. Każda warwa odpowiada jednorocznej sedymentacji, zaś składa się z dwóch części - dolnej, jasnej, mułkowatej osadzonej latem, oraz górnej, ciemnej, ilastej osadzonej jesienią i zimą. Iły powstałe w taki sposób nazywamy wstęgowymi /ob./.

WYCHODNIA WARSTWY

outcrop
Ausstreichen
obnażenie płasta

Poprzeczne przecięcie warstwy skalnej z powierzchnią ziemi.

ZLEPIENIEC PODSTAWOWY

basal conglomerate
gravier d'emersion
Basalkonglomerat
bazalnyj konglomerat

Zlepieniec powstały ze żwirów osadzonych przez wkraczające /transgredujące/ na ląd morze. Nazywa się podstawowym, ponieważ rozpoczyna serię utworów morskich. Prawie z reguły leży niezgodnie na utworach starszych.

ZŁOŻE

deposit
gisement, gîte
Lagerstätte
miestoroźdie nije

Nagromadzenie w skorupie ziemskiej minerałów lub skał użytecznych w gospodarce człowieka i w ilości opłacającej się do wydobycia. Np. złoża węgla kamiennego, złoża rudy żelaz-

ŻYŁA

vein
filon
Gang
żyła

Złoże mineralne wypełniająca szczelinę skalną, ograniczone dwoma powierzchniami w przybliżeniu równoległymi. Żyły powstają przez wydzielenie się substancji mineralnych z krążących szczelinami gorących lub zimnych roztworów.

ŻYŁA POKŁADOWA

sill
sill
Lagergang
płastowaja żyła

Żyła zbudowana ze skały wylewnej zalegająca wśród warstw skał osadowych lub metamorficznych zgodnie i równoległe z nimi.

ŻYŁY KRUSZCOWE

ore veins
filons métallifères
Erzgänge
rudnyje żyły

Żyły zawierające w swym składzie mineralnym, obok typowych minerałów żylnych, jak kwarczec, kalcyt, baryt, również jakieś kruszce, np. cynku, ołowiu, miedzi, rtęci itp.

T e k t o n i k a

ANTYKLINORIUM

anticlinorium
anticlinorium
Antiklinorium
antiklinorij

Grupa fałdów wyniesiona do góry w ten sposób, że ich osie położone są wyżej, aniżeli osie fałdów sąsiednich.

BIEG, ROZCIĄGŁOŚĆ WARSTWY

strike
direction de couche
Streichen
prostiranije

Kierunek wyznaczony przez linię poziomą leżącą na stropie lub spagu warstwy. Bieg wyznacza się w stopniach jego odchylenia od kierunku północ - południe ku wschodowi. Bieg mierzy się jedynie na warstwach wyruszonych z ich pierwotnego, poziomego położenia.

CZOŁO PŁASZCZOWINY

front of nappe
front de la nappe
Stirn der Überschiebungsdecke
łobowaja czast pieriekrytija

Przebieg fałdu płaszczowinowego znajdujące się w jego części najdalej ku przodowi wysuniętej.

DIAPIR

diapir fold, piercing fold
pli diapir
disharmonische Falte
diapir

Siodło, którego jądro, zbudowane z utworów plastycznych /np. soli kamiennej/, zostaje w czasie fałdowania tak wyściśnięte ku górze, że przebija grzbiety.

DNO ŁĘKU

trough
Muldenbiegung
mulda

Część łęku, gdzie obydwie skrzydła łączą się i tworzą przebieg warstw.

DYSLOKACJE FAŁDOWE

fold structures
plissement
Faltung
plikat, wnyje dizlokacji

Wyruszenie warstw skalnych z pierwotnego położenia tak, że układają się one w postaci fałdów bez utraty ciągłości.

DYSLOKACJE NIECIĄGŁE

discontinuity of structures
dislocations tabulaires
Bruchdislokationen
dizjunkt, wnyje dizlokacji

Zmienione pod wpływem ruchów skorupy ziemskiej położenie tektoniczne utworów skalnych, w których ciągłość warstw została przerwana /np. uskoki/.

FAŁD

fold
plis
Falte
składka

Falistę wygięcie warstw skalnych spowodowane ruchami tektonicznymi. Fałd może mieć bardzo prostą budowę aż do niezmiernie skomplikowanej.

FAŁD LEŻACY

recumbent fold
pli couché
liegende Falte
leżaczaja składka

Fałd, którego płaszczyzny osiowe, jak również skrzydła, przybierają położenie pionowe. W takim przypadku skrzydło dolne nazywa się odwróconym.

FAŁD POCHYLONY

overturned fold, overfold
pli déjeté
geneigte Falte
kosaja składka

Fałd, którego płaszczyzny osiowe ustawione są do poziomu pod kątem ostrym.

FAŁD PROSTY

upright fold
pli droit
aufrechte, stehende Falte
prłamaja skłádka

Fałd, którego płaszczyzny osiowe ustawione są pod kątem prostym do poziomu.

FLEKSURA

one-limb flexure
flexure
Monoklinalfalte
fleksura

Tektoniczne zaburzenie warstw skalnych polegające na zmianie ich położenia na krótkiej przestrzeni i powrotu do położenia pierwotnego przy zachowaniu ciągłości warstw i równoległości powierzchni stropowych i spągowych.

GRZBIET SIODŁA

crest
Sattelbiegung
swod

Część siodła, gdzie oba skrzydła łączą się tworząc przegięcie warstw.

KORZENIE PŁASZCZOWINY

roots of nappe
racines de la nappe
Wurzel der Überschiebungsdecke
korni pieriekrytija

Miejsce poczęcia się płaszczoyny, gdzie znajdują się warstwy, od których fałd płaszczoyny został wskutek ciśnienia górotwórczego oderwany.

ŁEK

syncline
syncline
Mulde
sinklinal

Część fałdu obniżona ku dołowi.

ZUSKA

stretch thrust
pli - écaille
Schuppenfalte
czeszuja - nadwig

Fałd pochylony lub leżący powstały przez pęknięcie mniej więcej wzdłuż płaszczyzny osiowej części siodłowej i nasunięcie jej wzdłuż tego pęknięcia na część łukową.

MASYW

massif
massif
Massiv
massiw

Potężna masa starych skał magmowych występująca w tektonice niektórych gór fałdowych. Masyw może być zakorzeniony w głębi lub oderwany i przesunięty w czasie ruchów górotwórczych.

MIAŻSZOŚĆ WARSTWY

thikness
épaisseur
Mächtigkeit
moszczność płasta

Odległość od stropu do spągu warstwy liczona po prostej prostopadłej do nich.

NASUNIĘCIE

overthrust
charriage
Überschiebung
nadwig

Fałdowa jednostka tektoniczna, której istota tkwi w rozerwaniu ciągłości warstw i przesunięciu jednej grupy warstw na inną wzdłuż płaszczyzny nasunięcia. Do nasunięć tektonicznych należą łuski, płaszczowiny itp.

NIECKA

trough
dépression
Senkung
wpadina

Szeroka, wydłużona forma łukowa o łagodnie zapadających skrzydłach.

ODRZUT USKOKU

slip of the fault
rejet de la faille
Sprunghöhe der Verwerfung
istinnaja amplituda sbrosa

Odległość przesunięcia utworów skalnych liczona na płaszczynie uskokowej.

OKNO TEKTONICZNE

tectonic window
fenêtre tectonique
tektonisches Fenster
tektoniczskoje okno

Część płaszczowiny, która została zniszczona wskutek procesów erozyjnych, tak że w tym miejscu wyzieraają skały podłoża, na które płaszczowina została nasunięta.

OŚ FAŁDU

axis of the fold
axe de pli
Faltenachse
oś składki

Linia konstrukcyjna powstała jako ślad przecięcia płaszczyzny osiowej z grzbietem siodła /oś siodła/ lub dnem łęku /oś łęku/. Może leżeć poziomo albo podnosić się i opadać.

PŁASZCZOWINA

nappe
nappe de recouvrement
Überschiebungsdecke
pieriekrytije

Rozległy fałd leżący o bardzo skomplikowanej budowie, oderwany od miejsca swego poczęcia i przesunięty na znaczną odległość, oraz wykazujący indywidualne cechy fałdowe odróżniające go od innych tego rodzaju fałdów na tym samym obszarze.

PŁASZCZYŻNA OSIOWA FAŁDU

axial plane of fold
plane axiale de pli
Achsenenebene der Falte
osiowaja płoskosc składki

Płaszczyżna konstrukcyjna, która dzieli siodło lub łęk na dwa przeciwległe skrzydła. Stąd rozróżnia się płaszczyżnę osiową siodła lub łęku.

PLASZCZYZNA USKOKU

fault surface
plan de faille
Verwerfungsfläche
płaskost' sbrosa

Płaszczyzna, wzdłuż której utwory skalne zostały w uskoku przesunięte.

PRZEDMURZE

foreland
avant - pays
Vorland
forland

Leżący przed brzegiem łańcucha górskiego region geologiczny lub zespół regionów, w kierunku którego fałdy zostały obalone lub nasunięte.

RÓW PRZEDGÓRSKI

avant - fosse
Randsenke
wpadina predgorja

Wąska strefa tektonicznie silnie obniżona, ciągnąca się często bezpośrednio przed czołem gór fałdowych /np. zapadlisko podkarpackie/. Powstaje wskutek nadmiernego obciążenia i wgniatań przedmurza przez nasuwające się fałdy.

RÓW TEKTONICZNY

graben
fosse tectonique
Graben
graben

Część skał zapadnięta wzdłuż dwu mniejwięcej równoległych uskoków, tworząca w ten sposób wąskie i wydłużone zapadlisko.

SIODŁO

anticline
anticline
Sattel
antiklinal

Część fałdu wypiętrzona ku górze.

SIODŁO POWIETRZNE

idealized profile section

Luftsattel

wozdusznaja antyklinal

Część fałdu zniszczona przez procesy denudacyjne i konstrukcyjnie odtworzona na profilu geologicznym.

SKIBA

Rozległy fałd złuskowany ciągnący się na znacznej przestrzeni. Skiby są charakterystyczne dla tektoniki Karpat fliszowych.

SKRZYDŁA FAŁDU

limb

flanc

Schenkel, Flügel

krylja składki

Dwie przeciwległe części siodła lub łęku związane przegięciem. Rozróżnia się skrzydła siodła i łęków. Skrzydło sięga od grzbietu siodła do dna najbliższego łęku, a więc określone skrzydło może być uważane bądź za skrzydło siodła bądź łęku. W fałdach o skomplikowanej budowie niektóre skrzydła lub ich części mogą być zredukowane, wytłoczone lub wyciśnięte.

SKRZYDŁO WISZĄCE USKOKU

hanging wall

toit de la faille

gehobener Flügel der Verwerfung

wierchnyje kryło sbrosa

Całość utworów skalnych po jednej stronie płaszczyzny uskoko-
wej znajdująca się w położeniu tektonicznym wyższym niż po
drugiej stronie.

SKRZYDŁO ZAPADŁE USKOKU

footwall

mur de la faille

gesenkter Flügel der Verwerfung

niżnyje kryło sbrosa

Utwory skalne znajdujące się w położeniu tektonicznym niż-
szym niż po drugiej stronie płaszczyzny uskoko-
wej.

SPĄG WARSTWY

bottom of bed

Sohlfläche

niżnaja płoskost' płasta

Dolna powierzchnia warstwy rozpoczynająca jej sedymentację.

STROP WARSTWY

top of bed

Dachfläche

wierchnaja płoskost' płasta

Górna powierzchnia warstwy zamykająca jej sedymentację

SYNKLINORIUM

synclinorium

synclinorium

Synklinorium

sinklinorij

Grupa fałdów obniżona w stosunku do fałdów sąsiednich tak, że ich osie biegną na niższych rzędnych.

TEKTONIKA

structural geology

tectonique

Tektonik

tektonika

Część geologii zajmująca się formami ciał skalnych w skorupie ziemskiej, ich wzajemnym położeniem, zaburzeniami jakim podlegają, oraz wyjaśniająca przyczyny tych zjawisk.

UŁOŻENIE NIEZGODNE

unconformity

stratification discordante

diskordante Lagerung

niesogłasnoje zaleganije

Warstwy znajdują się w ułożeniu niezgodnym wówczas, gdy w stosunku do bezpośrednio z nimi sąsiadujących innych warstw wykazują inny bieg i upad. Np. warstwy poziomo leżące na warstwach zapadających.

UŁOŻENIE PIERWOTNE WARSTW

original position of strata
allure originelle des couches
söhlige Lagerung
pierwotna początkowa zaleganie płastów

Poziome lub zbliżone do niego ułożenie warstw skał osadowych, które nie zostały dotknięte ruchami tektonicznymi.

UŁOŻENIE ZABURZONE WARSTW

disturbed position of strata
gestörte Lagerung
naruszone początkowa zaleganie płastów

Pochylone lub pionowe ułożenie warstw powstałe w wyniku ruchów tektonicznych.

UŁOŻENIE ZGODNE

accordance
stratification concordante
konkordante Lagerung
soglasnoje zaleganie

Zespół warstw skalnych znajduje się w ułożeniu zgodnym, gdy każda z warstw tego zespołu wykazuje taki sam bieg i upad, albo innymi słowy, gdy są one do siebie równoległe.

UPAD

dip
plongement
Fallen
padanie

Kąt zawarty pomiędzy stropem lub spągiem warstwy a powierzchnią poziomą. Wyznacza się w stopniach od 0 - 90°.

USKOK

fault
faille
Verwerfung
sbros

Przesunięcie mas skalnych wzdłuż pęknięcia zwanego w takim przypadku płaszczyzną uskoku. Odległość na jaką skały zostały przesunięte wzdłuż płaszczyzny uskoku nazywa się jego odrzutem lub ślizgiem.

WYSAD

diapir fold
pli diapir, pli à noyau de percement
Stock, Salzstock
kupoł

Wysad powstaje wówczas, gdy w czasie ruchów tektonicznych utwory skalne bardziej plastyczne zostają **wyciśnięte** ku górze poprzez szczeliny lub pęknięcia skał nadległych, które zostają przy tym rozsunięte. Wysady takie tworzy najczęściej sól kamienna. Wysad silnie połałdowany nazywany **diapirom**, niepołałdowany **szupem solnym**.

ZRAB

horst
horst
Horst
gorst

Część skorupy ziemskiej dźwignięta do góry wzdłuż dwu równoległych uskoków /horst właściwy/ albo wzdłuż kilku przecinających się uskoków /horst wyspowy/. W ten sposób horst jest obszarem otoczonym zapadliskami.

ZAGŁĘBIE

basin
bassin
Becken
bassiejn

Obszar, w którym warstwy skalne obniżają się koncentrycznie ku środkowi na kształt misy, tak, że brzegi zagłębia stanowią utwory najstarsze, natomiast jego środek wypełniają utwory najmłodsze.

ZAPADLIKO

tectonic depression
effondrement
Senkung
wpadina

Obniżona tektonicznie część skorupy ziemskiej, podkreślona na swych brzegach dyslokacjami uskokuwymi.

WULKANIZM i PLUTONIZM

BOMBA WULKANICZNA

volcanic bomb
bombe volcanique
wulkanische Bombe
wulkaniczeskaja bomba

Strzęp lawy wyrzucony przy wybuchu wulkanicznym w powietrze i zastygły w czasie lotu. Posiada zwykle kształt okrągły lub owalny.

CZELUŚĆ WULKANICZNA

volcanic vent /conduit/
cheminée volcanique
Schlot
żerło wulkanu

Przewód w kształcie kominu zakończony kraterem, który z głębi skorupy ziemskiej doprowadza na wierzch lawę.

DYMNICA

fumarole
fumerolle
Fumarole
fumarolka

Wyziew gorących /700 - 1000°/ gazów i par wulkanicznych z krateru, szczelin stożka wulkanicznego lub z zastygającej lawy. W skład dymnic wchodzi głównie chlorowódz /HCl/, chlor /Cl/, bezwodnik siarkowy /SO₂/, siarkowódz /H₂S/ i para wodna /H₂O/.

ERUPCJA WULKANICZNA

volcanic eruption
éruption volcanique
Eruption
izwierżenijs wulkanu

Wylew lub wybuch lawy i gazów wulkanicznych podchodzących z głębi skorupy ziemskiej przewodem kominowym lub podłużną szczeliną.

ERUPCJA SZCZELINOWA

lissure eruption
éruption d'effondrement
Lineareruption
trieszczinnoje izlijanijs

Spokojne wylewy lawy poprzez otwarte szczeliny.

GEJZYR. GEJZER

geyser
geyser
Geysir
giejzier

Gorące źródło, które wyrzuca wodę i parę wodną na kształt fontanny, lecz w ściśle określonych okresach czasu. Gejziry są zjawiskiem związanym z wulkanizmem.

INTRUZJA MAGMOWA

igneous intrusion
intrusion magmatique
Tiefenintrusion
intruzija

Wdzieranie się magmy w obce skały.

KALDERA

caldera
caldeira
Caldera
kaldera

Wielkie, koliste i kotłowe zagłębienia u szczytu lub w stożku stożka wulkanicznego, powstałe przez wydarcie wskutek eksplozji lub zapadnięcia się części stożka. Kaldery są charakterystyczne dla wulkanów mieszanych.

KRATER WULKANICZNY

crater
cratère
Krater
kratier

Lejkowate ujście przewodu w wulkanie, którym wydobywa się lava.

LAPILLI

lapilli
lapillis
Lapilli
łapilli

Kanciaste lub okrągłe cząstki zastygłej lawy wielkości orzecha lub grochu.

LAWA

lava
lave
Lava
ława

Roztopiona masa magmowa wydobywająca się na powierzchnię ziemi w czasie procesów wulkanicznych.

MAAR

maar
maar
Maar
maar

Okragłe, lejkowate zagłębienie otoczone wałem zbudowanym z tufów, często wypełnione wodą. Powstają dzięki jednorazowemu wybuchowi wulkanicznemu.

MAGMA

rock magma
magma
Magma
magma

Stop ognisto - ciekły występujący w głębszych częściach skorupy ziemskiej i będący mieszaniną roztopionych krzemionów i różnych ciał gazowych.

MOFETA

moFetta
mofette
Mofette
moffietta

Wyziew ze szczeliny skalnej suchego i chłodnego bezwodnika węglowego /CO₂/. Mofety są potomnym zjawiskiem wulkanicznym, końcową fazą działalności wulkanicznej.

PLUTONIZM

plutonism
phenomènes plutoniques
Plutonismus
processy intruziwnyje

Zjawiska polegające na przemieszczaniu się magmy wewnątrz skorupy ziemskiej.

POPIOŁ WULKANICZNY

volcanic ash
cendre volcanique
vulkanische Asche
wulkaniczeskij piepież

Lawa rozpylona w czasie wybuchu na pylaste cząsteczki i w tej postaci zastygająca w powietrzu.

RÓŻNICZKOWANIE SIĘ MAGMY

magmatic differentiation
différenciation du magma
Magmenscheidung, Magmenseilung
rasczeplenije magmy

Rozpadanie się magmy pierwotnie jednorodnej na magmy pochodne różniące się między sobą składem chemicznym. Przyczyną tego zjawiska może być opadanie związków ciężkich w momencie krzepnięcia magmy, rozpuszczanie się w magmie skał otaczających itp.

SOLFATARA

solfatara
solfatara
Solfatara
solfatara

Potomne zjawisko wulkaniczne występujące w wygasających wulkanach, polegające na wyziewach gazów i par o temperaturze 100 - 200°. W skład ich wchodzi: siarkowódór /H₂S/ i różne pary związków siarkowych oraz para wodna.

STOŻEK WULKANICZNY

volcanic cone
cône volcanique
vulkanischer Aufschüttungskegel
wulkaniczeskij konus

Góra kształtu mniej lub bardziej regularnego stożka, zbudowana z produktów wielokrotnych wybuchów wulkanicznych, jak zastygłej lawy, popiołów, lapilli, bomb itp.

WULKAN

volcano
volcan
Vulkan
wulkan

Miejsce na powierzchni ziemi, w którym wydobywa się z wnętrza skorupy ziemskiej magma.

WULKAN BŁOTNY

mud volcano
volcan de boue
Schlammprudel, Salse
griaziewej wulkan

Miejsce na powierzchni ziemi, gdzie w postaci wybuchów wydobywają się gazowe węglowodory /np. metan/ porywające ze sobą rozrobioną wodą iły lub gliny. Wulkany błotne związane są z podziemnymi złożami ropy naftowej i gazów.

WULKANIZM

vulcanism
fonctions volcaniques
Vulkanismus
wulkanizacja

Ogół zjawisk polegających na wydobywaniu się na powierzchni ziemi magmy i jej pochodnych, jak gazy i gorące wody.

WULKANY EKSPLOZYWNE

explosive volcanoes
volcans à explosion
Explosionsvulkane
wzrywyje wulkany

Wulkany, które wyrzucają produkty z ogromną siłą w połączeniu z eksplozjami gazów.

WULKANY MIESZANE

mixed volcanoes
volcans composés
Stratovulkane
smieszanyje szcistyje wulkany

Wulkany, w których spokojne wylewy lawy przeplatają się z gwałtownymi wybuchami.

WULKANY TARCZOWE

shield - volcanoes
volcans d'affleurement
Schildvulkane
ławowyje wulkany

Wulkany, w których lava wypływa spokojnie z krateru i rozlewa się wokół niego. Po wielokrotnych wylewach tworzy się bardzo płaska i rozległa góra wulkaniczna w kształcie tarczy.

R u c h y s k o r u p y z i e m s k i e j

DIASTROFIZM

diastrophism
diastrophisme
Diastrophismus

Ogół procesów geologicznych, które powodują ruchy skorupy ziemskiej, przemieszczenia mas skalnych oraz ich deformacje.

EPEJROFOREZA

continental drift
translation continentale
Kontinentalverschiebung
gorizontalnyje pieremieszczenie matierikow

Poziome ruchy kontynentów po półplastycznej masie ich podłoża. Współczesne hipotezy takich ruchów szukają ich przyczyn w sile odśrodkowej, rozpadzie pierwiastków promieniotwórczych, prądach izostatycznych itd.

EPEJROGENEZA

epeirogenic movements
mouvements epirogéniques
Epirogenese
epejrogeniczeskije dwiżienija

Pionowe ruchy skorupy ziemskiej obejmujące znaczniejsze obszary i nie wywołujące tektonicznych zaburzeń w układzie skał.

FAZY GÓROTWÓRCZE

periods of crustal movements
phases orogéniques, periodes de plissement
Faltungsphasen
orogienowyje fazy

Okresy w dziejach ziemi, w których odhływały się intensywne ruchy górotwórcze /orogenetyczne/. W geologicznych dziejach Europy wyróżnia się 5 głównych faz: saskofijską /era archaiczną/, karelską /era proterozoiczną/, kaledońską /koniec syluru/, hercyńską /karbon/ i alpejską /miocen/.

GEOSYNKLINA

geosyncline
geosynclinal
Geosynklinale
geosinklinal

Stosunkowo wąska, lecz długa strefa skorupy ziemskiej nieustabilizowana, ruchliwa, o chwiejnym, zapadającym się dnie, natomiast otoczona sztywnymi ramami kontynentalnymi. Charakteryzuje się bardzo intensywną sedymentacją osadów znoszonych do niej z przyległych lądów. Geosynklina jest zazwyczaj basenem morskim, ale pewne jej części mogą w skutek wypełnienia osadami wyłaniać się czasowo nad poziom wód. Po długotrwałym okresie dojrzewania geosynklina staje się siedliskiem ruchów tektonicznych doprowadzających do przetworzenia jej osadów w potężne pasma gór fałdowych.

OROGENEZA

orogenesis, orogeny
orogénie
Orogenese
goroobrazowanie

Ruchy tektoniczne skorupy ziemskiej, które prowadzą do powstawania gór fałdowych i wogóle zaburzeń fałdowych w układzie skał.

REGRESJA

sea retreat, regression
regression
Regression
regræssija

Cofanie się morza z lądu spowodowane podnoszeniem się lądu, opadaniem dna morskiego, obniżaniem się poziomu wody itp.

TRANSGRESJA

marin transgression
transgression
Transgression
transgressija

Wkraczanie morza na ląd, spowodowane opadaniem lądu, podnoszeniem się dna morza, górotwórczym wypiętrzaniem osadów, podnoszeniem się poziomu wód itp.

Geochronologia

EPOKA GEOLOGICZNA

epoch
étage
Epoche
epoca

Jednostka czasowa w geochronologii podporządkowana okresowi geologicznemu.

ERA GEOLOGICZNA

era
ère
Erdzeitalter, Ära
era

Największa jednostka czasowa w chronologicznym podziale dziejów ziemi. Wyróżnia się pięć takich er różniących się między sobą przede wszystkim charakterem świata organicznego, a także fizjograficznymi stosunkami panującymi w tym czasie na ziemi. Są to ery: archaiczna, proterozoiczna albo algoncka, paleozoiczna, mezozoiczna i kenozoiczna.

GRUPA GEOLOGICZNA

group
Formationsgruppe
gruppa

Jednostka stratygraficzna najwyższego rzędu obejmująca wszystkie utwory skalne powstałe w ciągu określonej ery geologicznej. Nazwy grup są takie same, jak er; a więc rozróżnia się grupę archaiczną, proterozoiczną, paleozoiczną itd.

OKRES GEOLOGICZNY

period
période
Periode
pieriód

Jednostka czasowa w chronologicznym podziale dziejów ziemi, podporządkowana bezpośrednio erze.

SERIA GEOLOGICZNA

series
série
Abteilung, Stockwerk
otdieł

Jednostka stratygraficzna obejmująca ogół utworów skalnych powstałych w ciągu epoki geologicznej.

SKAMIELINA, SKAMIENIAŁOŚĆ

fossile
fossile
Versteinerung,
okamieniełość

Skamieniałe szczątki organizmów żyjących w przeszłości geologicznej. Mogą występować w różnej postaci, np. muszli, kości, ośródek, odcisków, zwęglonych liści itp.

SKAMIELINY PRZEWODNIE

index fossils
fossiles caractéristiques
Leitfossilien
okamieniełości rukowodiaszczyje

Skamieniałe szczątki takich gatunków zwierząt lub roślin, które żyły krótko, a miały szerokie rozprzestrzenienie geograficzne. Charakteryzują one geologiczny wiek warstw skalnych.

STRATYGRAFIA

stratigraphy
stratigraphie
Stratigraphie
stratigrafiya

Część geologii, która zajmuje się chronologicznym podziałem i następstwem warstw skalnych.

SYSTEM GEOLOGICZNY

system
système
Formation
sistema

Jednostka stratygraficzna obejmująca ogół utworów skalnych powstałych w ciągu określonego okresu geologicznego.

TABLICA STRATYGRAFICZNA

E r a	O k r e s	E p o k a	czas trwania w mlllat	
kenozoiczna	czwartorzęd	holocen plejstocen	0.6	
	trzeciorzęd	pliocen miocen oligocen eocen paleocen	62	
mezozoiczna	kreda	górna	dan senon emszer turon	70
		środkowa	cenoman alb	
		dolna	apt barrem hoteryw walanżyn	
	jura	malm	bonon kimeryd astart raurak oxford	26
		dogger	kelowej bat bajos aalen	
		lias	toar plensbach lotaryn sinemur hettang retyk	
		trias	kajper wapień muszlowy pstry piaskowiec	

E r a	OKres	Epoka	czas trwania w mil. lat.	
paleozoiczna	perm	cechsztyn czerwony spagowiec	22	
	karbon	karbon produktywny	stefan westfal namur	54
			wapień węglowy - kulm	
	dewon	górny środkowy dolny		50
	sylur			35
	gotland			80
kambr	górny środkowy dolny		80	
proterozoiczna /algoncka, lub eozoiczna/.			2500	
archaiczna				

